

Kapdebo Ágnes

RECENZIO

CSALÁD – GYERMEK – JÖVŐ

Tanulmányok a családtudomány köréből

Kopp Mária Intézet a Népesedésért
és a Családokért (KINCS), Budapest, 2022

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) megalakulása óta céljának tartja, hogy híd szerepet töltsön be a tudomány és a politikai döntéshozatal között. A KINCS-en belül működő Családtudományi Szakmai Kollégium 2020-ban a hazai tudományos élet képviselőinek részvételével, a család kutatásának új műhelyként kezdte meg a működését Aczél Petra elnök vezetésével. A KINCS tudományszervezői munkájának, tudományterületeken és intézményeken átívelő, újszerű együttműködésének fontos mérföldköve a Családtudományi Szakmai Kollégium első tudományos kiadványa, a *CSALÁD – GYERMEK – JÖVŐ – Tanulmányok a családtudomány köréből*. A huszonegy szerző tíz családtudományi tanulmányát tartalmazó kötet mondanivalója így foglalható össze: „Ha vannak családok, lesznek gyermekek, lesz jövőnk is.”

Minden tanulmány más-más nézőpontot hoz fel színre, mégis szervesen kapcsolódnak egymáshoz, a család meghatározó szerepére fókuszálnak. Az átfogó megközelítést tükrözi, hogy a jobbra friss kutatási eredményeken épülő munkák interdiszciplináris nézőpontból, többek között a néprajz és kulturális antropológia, a szociológia, a neveléstudomány, a jog és a történelem irányából gyarapítják eddigi családtudományi ismereteinket. A szerzők hét magyar egyetem oktatói közül kerültek ki, továbbá együttműködtek mások mellett a KSH-val, a Nemzetstratégiai Kutatóintézettel és a Mathias Corvinus Collegiummal is.

A kötetben olyan tanulmányokat olvashatunk, amelyek gyakorlati hasznossággal bírnak a politikai döntéshozók számára, stabil tájékozódást nyújtanak a felsőoktatási intézmények hallgatóinak és érdekesek lehetnek mindenkinek, aki

a magyarországi család- és népesedéspolitikát szeretné érteni. A könyv 270 oldalon, három témakör keretében sokoldalúan mutatja be a társadalom és a család viszonyát, a gyermekvállalás kérdéskörét, illetve a párkapcsolat és a gyermeknevelés összefüggéseit.

A Társadalom és család fejezetének első tanulmánya a *Kicsi a család, nagyobbat kíván? Egyes családpolitikai eszközök fogadtatása nagycsaládosok és fiatal házasok körében* címet viseli. Gallai Sándor és Szalay Dominika azt vizsgálja, hogy a szélesebb közvélemény és azon belül a fiatal házasok, valamint a családosok miként fogadták az elmúlt években az egyes intézkedéseket. Munkájukból az derül ki, hogy a kormányzati családpolitika megítélése 2011-ben még bizonytalan volt, viszont évről évre növekvő, 2020-ra pedig már kifejezetten széleskörű támogatottságot mutatott. Ráadásul a fogadtatás nemcsak a kormánypárti válaszadók körében volt kedvező, hanem az ellenzékkel szimpatizálók esetében is nagy volt az intézkedésekkel egyetértők aránya.

A kötet második tanulmánya *Társadalmi jövőképesség és család* egy 2021-ben bemutatott nemzetközi mérőszám, a Társadalmi Jövőképesség Index családokra vonatkozó megközelítését tárgyalja. A szerzők: Szántó Zoltán - Balogh Péter és Aczél Petra rávilágítanak arra, hogy valóban a család a jövőképességünknek az alapja és a család bizonyul a legmeghatározóbbnak a „kötődés normatív sztenderd” alakulása szempontjából.

A továbbiakban Marta Botikova és Deáky Zita *Az emberélet fordulói a szocialista Magyarországon és Szlovákiában* című tanulmányában a női életút etnológiai rajzát mutatja be. A tanulmányban kifej-

tik, hogy mindkét szocialista országban a vizsgált évtizedekben épp a hagyomány adta a családi, rokonsági, szomszédsági és baráti kapcsolatok működésének alapmintáit. A szerzők meggyőzően érvelnek amellett, hogy a szokások, a hagyományok nem tűntek el, hanem inkább keretet adtak a megváltozott ünnepi kultúrának.

A Gyermekvállalás nevet viselő tematikai egység első tanulmánya *A standardizálódó életútmodell mint a magyar fiatalok által vágyott gyermek(ek) megszületésének akadálya*. Bali János munkájában azt járja körül, hogy milyen eddig fel nem tárt okok vezetnek a családok által kívánt és ideálisnak tartott gyermekszám elmaradásához.

A szerző véleménye szerint ma már ahhoz, hogy egy fiatal pár gyermeket vállaljon, a társadalom szemében meg kell felelnie bizonyos tulajdonságoknak. Nem az az igazán nagy probléma, hogy nem elég erős a családcentrikusság, hanem a gyermekvállalás elé szigorú előfeltételként olyan élet-események megvalósítása került, amelyek kitolják a gyermekvállalási életkort, összességében pedig gátjai a tervezett gyermekszám megvalósításának. A szerző megállapítja, hogy mára már nyilvánvaló, hogy demográfiai fordulatot gazdasági természetű feltételek biztosításával lehet a legeredményesebben elérni. Azonban amíg a fiatalok nem engednek a felsorolt feltételekből, amíg egy alternatív életútmodell nem lesz akár csak részben is elfogadott gyakorlat körükben, addig a gyermekvállalás megvalósítása egyre inkább az ifjúsági korosztályon túli, harminc feletti generációra toódik át, és a termékenységi arányszám nem tudja megközelíteni a népesség reprodukciójához szükséges 2,0-2,2-es értéket.

Bartus Tamás *Iskolázottsági hipogámia és gyermekvállalás* című tanulmányában az iskolázottság, a lefelé házasodás és a gyermekvállalás összefüggéseit taglalja, valamint a hipogámia kedvezőtlen párkapcsolati és gyermekvállalási hatásait vizsgálja.

A gyermekvállalás elutasításának tudatos tényezői a 25–44 éves diplomások körében címet viselő, Pári András – Nagy Tímea és Kozák Kőkény 2021 tavaszán végzett feltáró kutatása arra tesz kísérletet, hogy megismerje a tudatos gyermektelenséggel kapcsolatos attitűdöket, és feltárja a gyermekvállalás elutasítását meghatározó tényezőket. A szerzők összességében megállapítják, hogy a gyermekvállalást elutasítók bizonyos élethelyzetek között lavírozó emberek, akik félnek, hogy nem tud-

jak megvalósítani önmagukat, adott esetben hiányzik a szülői ösztönük, és nincs stabil párkapcsolatuk. A kutatás megerősítette, hogy a tudatosan gyermektelenek tartanak attól, hogy a gyermekvállalás negatívan fogja befolyásolni az életüket, és az anyagi tényezők is szerepet játszanak ebben a meggyőződésükben.

A harmadik tematikai egység a Párkapcsolat és gyermeknevelés témakörét öleli fel.

Pusztai Gabriella – Fényes Hajnalka és Engler Ágnes *A szocioökonómiai státusz és a vallásosság hatása a fiatal felnőttek párkapcsolati magatartására Magyarországon* tanulmánya komplex képet nyújt a fiatal magyar felnőttek párkapcsolati magatartását befolyásoló tényezőkről, kiemelve a vallásosság szerepét. A kutatás egyik legérdekesebb eredménye, hogy a vallásosság az együttélés esélyét is növelte az egyedülállósághoz képest, bár a vallásosság házasságkötésre gyakorolt hatása erősebb. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a vallásosokat tehát nem a házasságon kívüli szexuális kapcsolatok kerülése különbözteti meg a többi fiataltól, hanem a párkapcsolati aktivitásuk. A soron következő tanulmány Othol József – Matuszka Balázs – Fekete-Gál Martina és Makara Mihály *A Negatív Gyermekkorai Élmények Hatása a Családra és az Egészségre – egy hazai kutatás első eredményeinek összefoglalása*. A tanulmány a negatív gyermekkorai élmények családra és egészségre való hatását feltáró első szisztematikus magyar kutatás eredményeit közli. A szerzők megállapítják, hogy meghatározó szerepe van az egészséges és biztonságos gyermekornak vagy éppen a hiányának, a negatív és traumatikus élmények ugyanis az egész felnőtt élet során érzetik hatásukat.

Ezt követően érdekes elemzést olvashatunk Rövid Irén *Párkapcsolat, gyermeknevelés és társas támogatottság, mint az élettel való elégedettség fontos tényezői az Európai lakossági egészségfelmérés adatainak tükrében* címmel. A szerző az élettel való elégedettség párkapcsolattal, gyermekneveléssel és társas támogatottsággal, illetve egyéb tényezőkkel való összefüggésének a jellemzését adja. A kutatási eredményekből arra következtetett, hogy: „Az, hogy mennyire elégedett valaki az életével, számos tényezővel hozható összefüggésbe, így például azzal is, hogy párkapcsolatban él-e, illetve nevel-e gyermeket. Azonban nemcsak a párkapcsolat léte, hanem a típusa is meghatározó.” A szer-

ző megállapítja, hogy a gyermeket nevelő házaspárok voltak a legelégedettebbek, őket követték a rangsorban a gyermeket nevelő élettársak, a gyermektelen párok, a házas- és élettárs nélkül élő, egyedülálló szülők, végül az egyedül élő nőtlenek, hajadonok.

A kötet Erdős Zsófia *A nevelőszülői hálózat a társadalomnéprajz szemszögéből. Két település vizsgálata* című tanulmányával zárul, melyből megismerhetjük két magyar település, Aranyosapáti és Tápiószele nevelőszülői hálózatát. A vizsgálódás alapján az látható, hogy a nevelőszülők motivációi és stratégiái igen különbözőek, melynek hátterében több tényező – társadalmi, gazdasági, földrajzi és kulturális változók - áll. A nevelőszülők társadalmi helyzete stabil, bár a lokális közösségek a nevelőszülői elhivatottságot gyakran nem értik meg, de idővel elfogadják, sőt a közösségbe kerü-

lőket teljes tagként kezelik. A cigány és nem cigány nevelőszülői gyakorlat között különbséget talált, amely annak köszönhető, hogy a gyermeknevelés alapjai megegyeznek ugyan, mégis mást és máshogyan tartanak fontosnak. A gyakorlatban minden család a saját elveit és nevelési gyakorlatát alkalmazza és viszi tovább nevelőszülőként is. A szerző azt a következtetést vonja le, hogy a cigány nevelő családokban jobban működik a nevelt gyermek eredeti családjába való visszasegítése, visszavezetése.

A tanulmánykötet célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a család fontosságára. A benne foglalt családtudományi írások sokrétű és értékes adalékot nyújthatnak mindenkinek, aki át akarja látni Magyarországon a családok ügyét, a népesedési problémákat és nagyobb általánosságban is a családokhoz kapcsolódó témaköröket.